JOURNALIST FÖRBUNDET

Datum:
2018-01-12

Dnr:
91/17 - 810

Vår ref:
ow

Justitiedepartementet
Enhet L3
attn Lise Guterstam
103 33 Stockholm

REMISSYTTRANDE
JU 2017/08388/L3
Ang Ds 2017:52 "Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med läsnedsättning"

Med anledning av att Svenska Journalistförbundet beretts möjlighet att som remissinstans yttra oss över rubricerade departementspromemoria vill vi meddela följande.

1. Sammanfattning

Journalistförbundet tillstyrker att svensk rätt anpassas till det så kallade Marrakeshfördraget, som syftar till att öka tillgången till skyddat material för funktionshindrade. Dock krävs att det antingen i lagtext eller i den kommande propositionen närmare preciseras vad för immaterialrättsligt skyddade prestationer som kommer att omfattas av de nya inskränkningarna. Det föreliggande förslaget är därvid alltför oklart.

Dagens ersättningsrätt, motsvarande 17 § 3 st Upphovsrättslagen ("URL") och den talboksersättning som regeringen fastställer i regleringsbrev, måste vidgas/anpassas till det faktum att inskränkningen i 17 § URL med flera lagrum nu utvidgas så att taltidningsmaterial hädanefter kommer att ingå. En rapporteringsskyldighet måste införas för den aktör som är en användare med stöd av de föreslagna reglerna.

Svenska Journalistförbundet • Box 1116 • 111 81 Stockholm • Besöksadress Vasagatan 50
Tel 08-613 75 00 • Fax 08-21 26 80 • E-post kansliet@sjf.se • www.sjf.se • Org.nr 802001-6492

Konsekvenserna för Tryckfrihetsförordningen ("TF") och Yttrandefrihetsgrundlagen ("YGL") måste utredas, till exempel om TF 1 kap 7 § 2 st behöver ändras även till produkter som sprids med stöd av de nya reglerna i 17 § - 17 g § URL.

2. Upphovsrättsliga synpunkter

Dagens inskränkning i 17 § 1 st URL ger en rätt till exemplarframställning och spridning av vissa litterära och konstnärliga verk för alla och envar. Någon rätt att framställa ljudupptagningar finns däremot inte i 17 § 1 st URL, då denna form av nyttjande explicit omfattas av vanlig ensamrätt. 17 § 2 stp 2 URL ger däremot en rätt för vissa bibliotek och andra särskilda organisationer att framställa produkter i form av ljudupptagningar. 17 § st 2 p 3 omfattar därtill en rätt för samma bibliotek och institutioner att förfoga över vissa audiovisuella verk.

Dagens inskränkning - förutom inskränkningen för de audiovisuella verken - har i realiteten kommit att omfatta vad som i vardagligt språkbruk kallas för talböcker. Taltidningar, som är ljudupptagningar av tidningsinnehåll - såväl genom artificiellt tal som inläsning av professionella inläsare (s k taltidningsredaktörer) - omfattas inte av inskränkingen i 17 § 1 st.

Med det föreliggande förslaget kommer, som vi bedömer det, audioversioner att fritt kunna framställas av tidningsinnehåll för sådant ändamål som anges i Marrakechfördraget. Vi har inget att erinra mot detta i och för sig, men det förutsätter att svensk rätt anpassas i ett antal hänseenden, på sätt vi närmare beskriver nedan.

"Bok eller annan skrift" är ett otydligt sätt att definiera det skyddade material som ska komma ifråga för inskränkningen, enligt förslaget till ny 17 § URL. Förslagsvis skulle istället verk som *förekommit* i periodisk eller icke periodisk skrift vara en mer precis definition. Begreppet "bok" är olämpligt/otydligt då det såväl kan syfta på en produkt (utgåvan som sådan) som ett litterärt verk såsom en mer immateriell företeelse (t ex en roman). Bok kan t ex emellanåt avse e-bok.

Nu gällande reglering i anslutning till dagens 17 § URL innehåller två former av ersättningar. En ersättningsrätt återfinns direkt i URL (17 § 3 st), innebärande att upphovsmannen har rätt till ersättning om läsaren antingen får behålla exemplaren eller att läsaren får flera exemplar från distributören. Den andra ersättningsformen är en kulturpolitiskt betingad ersättning vars storlek bestäms av staten i ett regleringsbrev, en ersättning som fördelas av föreningen ALIS i samarbete med Sveriges Författarförbund.

Med den föreslagna utvidgningen i 17 § - 17 g § URL är det nödvändigt att rätten till ersättning ses över och förbättras jämfört med vad som gäller idag. Såvitt det kommit till vår kännedom har tvångslicensersättningen i 17 § 3 st URL haft en mycket begränsad om ens någon praktisk betydelse. Det finns därför ingen anledning att kräva att läsaren ska behålla exemplar eller få en mindre upplaga av verket för att en upphovsmannens ska ha rätt till ersättning.

Att som föreslås i den aktuella departementspromemorian utvidga inskränkningen till även medieföretag som public-service-företag - Sveriges Utbildningsradio skulle till exempel kunna vara en fullt realistisk distributör - understryker ytterligare behovet av en översyn av ersättningsrätten. Det behövs därtill en rapporteringsskyldighet, till exempel gentemot ALIS eller Sveriges Författarförbund, för den distributör som tillhandahåller verk som omfattas av de föreslagna reglerna. Nu föreliggande förslag, liksom nu gällande bestämmelser, innehåller ingen sådan skyldighet.

Genom att det föreliggande förslaget innebär en utvidgning av inskränkningen, till exempel så att tidningsmaterial kommer att kunna framställas genom ljudupptagning, är det inte bara ersättningsrätten motsvarande tvångslicensen i 17 § 3 st URL som behöver förbättras. Även den kulturpolitiskt betingade ersättningen som fastställs genom regleringsbrev måste anpassas till det faktum att nya upphovsmannagrupper, till exempel inom tidnings och tidskriftsområdet, kommer att omfattas av den nya inskränkningen. Detta kan förslagsvis ske genom att ytterligare medel tillförs av regeringen till den existerande ordning som idag ALIS och Sveriges Författarförbund administrerar.

3. Yttrande- och tryckfrihetsrättsliga aspekter

Förbundet har tillskrivit Justitiedepartementets grundlagsenhet, rättssakkunnige Lisa Englund Krafft, om att justitiedepartementets måste ta ställning till om den nya regleringen i 17 § - 17 g § URL föranleder en översyn av TF/YGL i relation till produktionen av så kallade taltidningar.

I TF 1 kap 7 § 2 st , den så kallade bilageregeln, finns en bestämmelse som gäller upptagningar av tidningsinnehåll som antingen distribueras som fysiska objekt (t ex kassetter) eller via radio-sändningar, och som ansvarsmässigt blir en del av den vanliga tidningen, under förutsättning att det är det ursprungliga tidningsföretag som sprider eller låter sprida innehållet. (Med "sprida" i TF avses också det som inom upphovsrätten benämns överföring till allmänheten).

> *" Om ägaren till en periodisk skrift sprider eller låter sprida skriftens innehåll eller delar av detta i form av ett radioprogram eller en teknisk*

upptagning som avses i yttrandefrihetsgrundlagen, skall i fråga om tillämpning av 1–14 kap. programmet eller upptagningen jämställas med en bilaga till skriften i den utsträckning den i sådan form spridda versionen återger innehållet i skriften oförändrat samt anger hur innehållet har disponerats. I lag får föreskrivas om särskild skyldighet att spela in sådana program och bevara tekniska upptagningar samt att tillhandahålla dessa. Bestämmelser om rätt till sändningar finns i 3 kap. yttrandefrihetsgrundlagen.

Genom förslaget i rubricerade promemoria öppnas i upphovsrättsligt hänseende upp för att produktion och distribution av taltidningar kan göras av helt andra aktörer än som avses i TF 1 kap 7 § 2 st, det vill säga andra än skriftens ägare eller sådana aktörer som har avtal med skriftens ägare.

Frågan kan därvid ställas om dylika produkter ska skyddas genom en ny vidgad bilageregel, eller om istället allmänna regler ska gälla den aktör som framställer produkten ifråga. Det senare kan innebära helt nya förutsättningar för ansvar för innehållet i artiklar, då den enskilde journalisten – till skillnad för publicering i tidning och på Internet – då kan få ett personligt ansvar för innehållet, enligt Brottsbalken och andra allmänna regler.

Det kan påpekas att nu liggande förslag till grundlagsändringar avseende e-böcker innebär - som vi påpekat i våra remissyttranden på Mediegrundlagskommitténs förslag, SOU 2016:58 - att om distributionen sker på uppdrag/avtal med det ursprungliga bokförlaget så kan den föreslagna nyordningen i TF gälla så att e-boken rättsligt sätt blir en del av den tryckta boken. Men om det istället är en extern aktör som är distributör - en aktör som inte har avtal med det ursprungliga förlaget, men istället med andra rättighetshavare, till exempel förvaltningsorganisationer eller upphovsmannen själv - så gäller inte den föreslagna regeln, det vill säga den tryckta boken och e-boken räknas då inte som samma publicering. Även avseende innehållet i icke periodisk skrift kan ansvarsfrågan enligt TF/YGL behöva utredas när en extern aktör med stöd av den föreslagna regleringen i 17 §– 17 g § URL publicerar innehållet utan avtal med originalförlaget.

Med vänlig hälsning
SVENSKA JOURNALISTFÖRBUNDET

Jonas Nordling
Förbundsordförande